

Een monument uit de crisistijd

Het Bonifatiushospitaal in Leeuwarden

Het Bonifatiushospitaal (1930-1935) in Leeuwarden heeft in de competitie om officieel als jong rijksmonument erkenning te krijgen de eindstreep niet gehaald. Binnen afzienbare tijd raakt het zijn functie kwijt. Het huidige ziekenhuisbestuur wil met het oog op een zo hoog mogelijke opbrengst het gebied in volle vrijheid verkopen. De gemeenteraad heeft gelukkig al vastgesteld dat de monumentale kwaliteiten van het hoofdgebouw van het hospitaal zo hoog zijn dat er plannen moeten komen waarbij deze gerespecteerd worden.

Terecht. Het Bonifatiushospitaal is immers historisch opmerkelijk, stedenbouwkundig hoogst bijzonder en architectonisch heel aantrekkelijk.

Aan het einde van de 19de eeuw functioneerden in Leeuwarden drie ziekenhuizen van behoorlijke omvang: het Stadsziekenhuis, het Diaconessenhuis en het Bonifatiushospitaal. De huisvesting was niet in alle opzichten ideaal. Het Bonifatiushospitaal zat bijvoorbeeld in de al een paar keer uitgebreide pastorie van *Petrus Cuypers'* Bonifatiuskerk (1882-'84) en een oude adellijke woning, het Amelandshuis. Er ontstonden plannen om tot nieuwbouw te komen. De gemeente had voor het gebied ten

Bonifatiushospitaal te Leeuwarden.

Foto's auteur.

noordwesten van de binnenstad een uitbreidingsplan laten maken, in een radiale compositie binnen oude uitvalswegen en nieuwe verkeersassen. Een sterk met de gemeente gelieerde woningbouwvereniging maakte voor een belangrijk deel van deze nieuwe wijk een plan tot bebouwing. Er tegenover, aan de andere zijde van de oude Stiensersstraatweg, later de mr. P.J. Troelstraweg genoemd, was een flink gebied gereserveerd voor een bijzondere functie, een ziekenhuis bijvoorbeeld.

Ed. Cuypers

Door de ongunst der tijden is slechts een fragment van de geplande wijk met sociale woningen tot stand gekomen, maar om dezelfde redenen kon het bestuur van het Bonifatiushospitaal het hiervoor genoemde gebied voor een scherpe prijs bemachtigen: f 1,54 per m². Op voor- en achtergrond speelde bestuurslid *André de Vries* bij de plannen een belangrijke rol. Deze steenfabrikant op Schenkenschans bij Leeuwarden, producent van de nog steeds befaamde Friese 'geeltjes', was koopman in hart en nieren en wist het voor de crisistijd enorme bouwproject tot een goed einde te brengen; met natuurlijk ook baksteen uit zijn fabriek. *H.J.A. Bijland* en *A. van der Geijn* van het bureau van de in 1927 overleden *Ed. Cuypers* maakten in 1930 het ontwerp. Uit eigen kas betaalde het bestuur de kosten van het begin van de werkzaamheden vanaf 1931: de grondwerken en een deel van de fundering. Kapitaal was krap in die tijd en het werk heeft een poosje stilgelegen. Intussen waren de prijzen van zowel arbeid als materiaal gezakt en een volstrekt andere calculatie maakte de nadere uitvoering mogelijk: op 6 juni 1933 werd de eerste steen gelegd, een jaar later het hoogste punt bereikt en op 12 juni 1935 kon het nieuwe Bonifatiushospitaal in gebruik worden genomen.

Beelden naar buiten

Het oorspronkelijke hospitaal is een kloek vleugelgebouw op een H-vormige plattegrond, dat is opgetrokken in zorgvuldig gemetselde gele baksteen op een hoge plint van licht gesinterde rode perssteen en bekroond met flauwe schildaken, voorzien van flinke overstekken en lage, brede kapellen, gedekt met fraai in kleur accorderende bruinigrijze golfpannen. De diensten van het ziekenhuis zijn in de linkervleugel ondergebracht; de rechtere vleugel was voor ziekenzalen en -kamers. Deze beddenvleugel is perfect georiënteerd, kreeg op de begane grond terrassen en op de verdieping zulke grote balkons dat de bedden bij mooi weer naar buiten konden worden gereden; het ideaal van een sanatorium lijkt model te hebben gestaan. De ziekenverblijven waren met glas-in-ijzerpuien geheel geopend naar de royale tuinen op

Bonifatiushospitaal, beddenvleugel aan voorplein.

elementen in het Dudok-expressionisme vormgegeven. Buiten de latere uitbreidingen in ongenadige calculatie-architectuur, is het hospitaal nog in redelijk oorspronkelijke staat. Belangrijker dan de architectuur is de stedenbouwkundige situering. In het uitbreidingsplan kwam het hospitaal op de juiste plek. De Troelstraweg raakte in die periode bebouwd met vrijstaande en gekoppelde villa's voor de gegoeden. De brede ingangspartij van gebogen muur met hek en penanten met lantaarns en de daarachter gelegen, geplantsoeneerde ruimte van 110 meter diep vormen een aangename onderbreking van de bebouwing en scheppen een soort autonome ruimte voor de bijzondere functie, een rustige immuniteit van moderne gezondheidszorg temidden van het geraas van alledag.

het zuiden. Een deel van de pui en ook vensters is intussen van kunststof kozijnen voorzien.

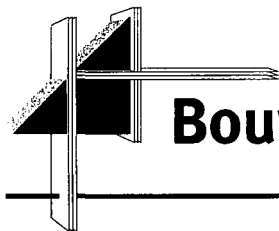
Dudok-expressionisme

Hier en daar zijn de lange vleugels voorzien van halfronde glazen erkers voor de dagverblijven en halfronde gemetselde elementen met glas-in-lood vensters, waarin trappenvluchten zijn

ondergebracht. Het verbindingselement van de dwarsvleugel rijst op tot vier lagen en de langsvleugels laten overgangen van twee tot vier lagen zien. Daar waren de bestuurskamers en de ruimten voor de ontvangst. In het midden staat een groot portaal met voldoende ruimte om ambulanceauto's overdekt te kunnen ontvangen. Dit alles is in een mengstijl van traditionalisme en zakelijkheid en zelfs met

Het is terecht dat Heemschut en de gemeenteraad van Leeuwarden hebben gepleit voor handhaving en respect voor het bijzondere complex. Het herbergt vele kwaliteiten die voor hergebruik in een andere functie kunnen worden geactualiseerd.

Drs. P. Karstkarel is architectuurhistoricus en freelance publicist te Leeuwarden.

Bouwbedrijf Hulshof b.v.

Landelijk erkend S.V.R. restauratiebedrijf

Restauratie "Huis Landfort" te Megchelen.
Architect:
Architectenbureau Bob C. van Beek BV, te Leiden

Restauratie
Renovatie
Nieuwbouw

Hoofdkantoor Houten:
Peppelkade 64 d/e, Postbus 216, 3990 GA HOUTEN
tel. (030) 635 53 00 - telefax (030) 656 09 59

vestiging 's-Gravenhage:
tel. (070) 354 48 76
telefax (070) 358 73 73

vestiging Vorden:
tel. (0575) 55 76 00
telefax (0575) 55 76 99

Stichting
Vakgroep
Restauratie

Erkend
Restauratie
Bouwbedrijf